

ОРГАНІЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОЕКТНОЇ МЕТОДИКИ

О. М. Гринчишин,
кандидат психологічних наук Хмельницький
національний університет

Інтегративною метою навчання іноземних мов (ІМ) на сучасному етапі утворення є здатність і готовність тих, що навчаються, здійснювати іншомовне міжособистісне і міжкультурне спілкування в заданих державним стандартом навчання межах. Проектна методика, в основі якої лежить концепція особистісно-діяльнісного підходу, відповідає сучасним освітнім вимогам. Вона характеризується високою комунікативністю, припускає вираження тих, кого навчають, своїх власних думок, почуттів, активно включення в реальну діяльність, прийняття особистої відповідальності за успіх у навчанні. Відмітна риса методики - особлива форма організації комунікативно-пізнавальної діяльності на уроках та заняттях іноземної мови у вигляді проекту.

Будь-який проект - це спосіб організувати спільну діяльність учнів чи студентів, узгодити погляди, ідеї, прийоми, засоби в досягненні загальної мети. Організація спільної проектної діяльності - планування і виконання, контроль і оцінка - припускає сукупність технологічних кроків, у процесі яких відбувається творча взаємодія учасників проекту, їхні взаємостосунки, створення творчої співдружності на шляху до досягнення практично значущого результату проектної діяльності. Проект - це самостійно запланована і реалізована робота, у якій мовне спілкування вплетене в інтелектуально-емоційний контекст іншої діяльності (гри, подорожі, порятунку людей, що зазнали лиха, і под.). Оволодіння іноземною мовою в процесі проектної роботи дає тим, що навчаються, щирі радість пізнання, залучає до нової культури [4; 13].

Актуальність дослідження даної проблеми полягає в ефективному застосуванні проектної методики, особливо серед студентів других та третіх курсів факультету міжнародних відносин у вузі. Саме на цьому етапі навчання студентів на перший план виступає самостійне використання ІМ як засобу одержання нової інформації, збагачення словникового запасу, розширення лінгвістичних знань та їх застосування у нових сферах навколишньої дійсності.

Метою навчання ІМ є удосконалення всіх компонентів іншомовної комунікативної компетенції тих, що навчаються, у процесі іншомовної діяльності, мобілізація творчих здібностей і особистісного потенціалу під час усвідомлення студентами себе як суб'єкта навчальної діяльності з оволодіння ІМ, критичної рефлексії власного досвіду навчальної діяльності і здібностей до саморозвитку в процесі гнучкої конструктивної розумової діяльності [9; 14]. Відповідно до поставленої мети змістом навчання ІМ з використанням проектної методики є лінгвістичні й соціокультурні знання, що формуються в тих, що навчаються, у процесі оволодіння новим мовним матеріалом за темою проекту в процесі пошуку значної інформації з іншомовних джерел.

Група навичок і вмінь з оперування знаннями, що здобуваються в процесі проектної діяльності, включає інтелектуальні (уміння працювати з інформацією,

орієнтуватися в інформаційному просторі, систематизувати знання, виділяти головну думку, вести пошук нової інформації, аналізувати гіпотезу і вирішувати її, уміння робити узагальнення і висновки, працювати з довідковими матеріалами), творчі (уміння генерувати ідею, знаходити кілька варіантів вирішення проблеми, вибирати більш раціональне з них, прогнозувати наслідок прийнятих рішень, уміння бачити нову проблему), комунікативні (уміння вести дискусію, слухати і чути співрозмовника, відстоювати свою точку зору, підкріплену аргументами, знаходити компроміс зі співрозмовником, лаконічно викладати свою думку) вміння, а також навички й уміння, пов'язані зі здійсненням усіх видів мовної діяльності, і методологічні (уміння працювати в бібліотеці, на комп'ютері, у телекомунікаційних мережах). Названі навички й уміння повинні бути взаємозалежні й мають взаємодоповнюватися [1; 2; 9].

На сучасному етапі розвитку навчання проектна методика детально досліджується як закордонними, так і вітчизняними авторами: І. Л. Бім, І. О. Зимньою, Т. Є. Сахаровою, О. М. Моїсєєвою, Е. С. Полат, И. Чечель, Л. Фрідбут, Т. Хатчинсоном, Д. Філіпс та ін.

Численними дослідженнями [1; 3; 4; 7; 9; 10; 13; 14; 15] було встановлено, що проектна діяльність виступає як важливий компонент системи продуктивного утворення і являє собою нестандартний, нетрадиційний спосіб організації освітніх процесів через активні способи дій (планування прогнозування аналіз синтез), спрямованих на реалізацію особистісно орієнтованого підходу.

Проектна методика як нова педагогічна особистісно орієнтована технологія відображає основні принципи гуманістичного підходу в навчанні:

особлива увага до індивідуальності людини, її особистості;

чіткість, орієнтація на свідомий розвиток критичного мислення тих, що навчаються.

Головними принципами, реалізованими в ході навчання ІМ за допомогою проектної методики, є:

комунікативність;

ситуативна обумовленість;

проблемність;

взаємонавчання мови і культури;

автономність.

Таким чином, проектна методика є альтернативою традиційному підходу до навчання, заснованому, головним чином, на засвоєнні готових знань та їхньому застосуванні.

У проектній методиці використовуються всі кращі ідеї, створені традиційною і сучасною методикою викладання іноземних мов. Насамперед до них відносять розмаїття, проблемність, навчання із задоволенням і так званий его-фактор (Я-фактор).

Розмаїття як необхідна риса будь-якого гарного навчання сприяє підтримці інтересу до навчання.

Проблемність означає, що ті, які навчаються, використовують мову для виконання завдань, що характеризуються новизною результатів і нових способів їх досягнення. Проблеми змушують думати, і підліток навчається, думаючи, мислячи.

Особливе значення має еґо-фактор, тобто можливість говорити про те, про що думають, про свої думки. Робота над проектом сполучається зі створенням міцної мовленнєвої бази в тих, кого навчають.

Здійснення ідей проектною методикою повинне ґрунтуватися на мобілізації творчих здібностей і особистого потенціалу. Робота над проектом розвиває самостійність. З іншого боку, сам проект є результатом великої самостійної роботи тих, що навчаються [4; 5; 10].

При виконанні проектною роботи в усній або письмовій формі необхідно дотримувати деяких рекомендацій.

По-перше, оскільки проектна робота дає можливість виразити свої власні ідеї, важливо не занадто контролювати й регламентувати студентів, бажано заохочувати їхню самостійність.

По-друге, проектні роботи є головним чином відкритими, тому не може бути чіткого плану їхнього виконання. У процесі виконання проектних завдань можна вводити і деякий додатковий матеріал.

По-третє, більшість проектів можуть виконуватися окремими студентами, але проект буде максимально творчим, якщо він виконується в групах. Деякі проекти виконуються самостійно, на деякі з проектних завдань витрачається частина заняття, на інші - Ціле заняття. Важливі способи виконання і подання проекту. Проекти можуть виконуватися на окремих аркушах і скріплюватися разом, утворювати монтаж, виставку або книжки цікавих оповідей про подорожі, своїх улюблених домашніх тварин, своє місто тощо. Групи можуть змагатися одна з одною [7].

Цікаві як опори так звані "значеннєві карти" (mind-maps). Сама ж техніка зветься "mind-mapping". У "значеннєвих картах" думки і ключові слова до визначеної теми представлені "картографічно". "Значеннєві карти" можуть служити розгорнутим планом для підготовки монологічного висловлювання, написання твору й інших видів мовної діяльності. Яким чином "значеннєві карти" сприяють формуванню позитивної мотивації? У першу чергу тим, що полегшують процес запам'ятовування. Але з цього не випливає, що учням стало легко вчитися. Для того, щоб скласти "значеннєву карту", вони роблять визначені розумові операції, долають ряд труднощів, здобувають досвід і нарешті одержують результат.

Уся робота з теми забезпечує відносно безперешкодне здійснення кульмінації комунікативної діяльності (захисту проекту), що підвищує тонус подальшого навчання. Ще один момент організації уроку, що сприяє збереженню комунікативної мотивації, - це раціональне сполучення різних форм роботи. У практиці навчання іноземної мови загалом, а особливо на початковому етапі, найбільш широкого поширення набули фронтальні форми роботи, що дозволяють вчителю навчати весь клас одночасно. Процес фронтальної роботи припускає, що кожен учень навчається одночасно з іншими [8].

Однак буває, що єдиний "фронт роботи" створити не вдається: деякі студенти випереджають товаришів, інші відстають або мляво працюють. Тому і при фронтальній роботі важлива чітка організація діяльності всіх і кожного

окремо. Для цього доцільно при виконанні однотипних вправ застосовувати форму гри "по ланцюжку". Удосконалювати фронтальну роботу можна, якщо використовувати на занятті ігрові форми діяльності, ставити проблемні питання, що вимагають використання елементів творчості, а також шляхом сполучення фронтальних і групових форм роботи.

Індивідуальна робота найчастіше відбувається на уроці в руслі фронтальної. Під час формування умінь у діалогічній мові, при формуванні лексичних і граматичних навичок, за допомогою видаткового матеріалу, з метою організації взаємоконтролю використовується парна робота [6].

Для розвитку умінь у значеннєвій переробці інформації, умінні вести бесіду-полілог неоціненне значення мають групові форми спільної діяльності. Важливо об'єднати дії студентів спільністю якоїсь мети, цікавими для них справами. Як відомо, підлітки тягнуться до колективності, до якихось об'єднаних дій. Це потрібно використовувати в організації групової і колективної роботи з іноземної мови, створюючи тим самим позитивну мотивацію навчання [11; 12].

Саме проектна методика дозволяє широко застосовувати колективні форми роботи.

У групову роботу доцільно включати не більше п'яти і не менше трьох учасників. Спочатку викладач сам визначає склад групи, пояснює мету, завдання і способи виконання групового завдання.

У міру нагромадження досвіду спільної групової діяльності ті, що навчаються, самі розподіляють свої функції у виконанні групового завдання і самі коректують хід своєї роботи. У невимужених обставинах спілкування, усвідомлюючи право кожного члена групи радитися з товаришами, ті, що навчаються, звертаються один до одного і до вчителя за допомогою, користуються довідковим матеріалом. Групові форми роботи активізують увагу, пам'ять і волю навіть тих, хто має невисокий рівень навченості. Справа в тому, що, працюючи в мікроколективі, кожен член групи не може відмовитися виконувати свою частину роботи, цінуючи думку і ставлення до себе товаришів. При утрудненні він може розраховувати на допомогу більш "сильного" учня. Таким чином, кожен член групи намагається бути не гіршим за інших і, почувавши "плече товариша", скоріше залучається до активної діяльності. Тому групова робота сприяє підвищенню мотивації на уроках іноземної мови [11].

Отже, передумови для виникнення комунікативної мотивації можуть бути створені при постановці завдань уроку, що відповідає змісту при відповідних організаційних формах уроку. Усе це опосередковується вчителем і цілком залежить від його стилю роботи. Поводження вчителя можна розглядати удвох аспектах: власне мовному і немовному.

Його мова повинна бути:

- автентичною, тобто саме так у даній ситуації сказав би носій мови;
- нормативною;
- виразною, з акцентуванням інтонаційних засобів, що роблять мову для того, хто говорить, більш чіткою і зрозумілою;
- адаптованою, тобто відповідати можливостям розуміння учня, із планомірним розширенням цих

можливостей. Це стосується не тільки мовних засобів, що визначають мову вчителя, але й темпу мови;

- змістовною і лаконічною [3].

Мовна поведінка вчителя найтіснішим чином пов'язана з немовною, оскільки не тільки мова вчителя, але і вся його істота в цілому реалізується в мові. Е. І. Пассов по праву покладає на вчителя, говорячи про його майстерність, роль "сценариста", "режисера" і навіть "актора". Роль учителя-"сценариста" пов'язана з підготовкою до уроку, з розробкою ним "сценарію" уроку для своєї групи. Створюючи "сценарій" уроку, учитель заздалегідь його "переживає". Загалом учитель як особистість повинен бути цікавий своїм учням. Якщо він не зацікавлюється тільки на своєму предметі і його цікавить життя сучасних молодих людей, їхні проблеми, а також глобальні проблеми суспільства, що в недалекому майбутньому вирішуватимуться його учнями, якщо учитель уміє передати і пояснити свій інтерес учням, то вони самі будуть прагнути до спілкування з ним [9].

Зупинимось детальніше на розгляді лінгвопізнавальної мотивації, що є різновидом внутрішньої мотивації і полягає в позитивному ставленні студентів до самої мовної матерії. Можливі два шляхи її формування: опосередкований, тобто через комунікативну мотивацію, і безпосередній, шляхом стимулювання пошукової діяльності учнів у мовному матеріалі. Студенти повинні відчувати необхідність у мовному матеріалі для розширення і поглиблення своїх мовних можливостей. Тому доцільно час від часу звертатися до прийому, що робить цей зв'язок наочним. Викладач говорить: "Сьогодні ми будемо говорити про... Які слова й вирази нам можуть для цього знадобитися?" Таким чином, створюється потреба в нових словах. Студенти називають рідною мовою потрібні їм слова, викладач повідомляє їм їх, проте краще, якщо вони, використовуючи словник, самі знайдуть значення цих слів іноземною мовою, а викладач допоможе вибрати в кожному конкретному випадку потрібне слово з безлічі варіантів його значення. Мотивація при цьому зростає. Помічено також, що і закарбована в пам'яті лексика теж підсилюється. Робота над яким-небудь проектом є вагомим стимулом для розширення і поглиблення мовного матеріалу [1; 4].

Однак не тільки відчутна комунікативна "вага" мовного матеріалу (хоча він насамперед) може викликати лінгвопізнавальну мотивацію. У навчальному процесі з іноземної мови важливо також стимулювати безпосередній інтерес до мови як такий. Викладачеві потрібно вміти втілити багаті загальноосвітні можливості іноземної мови, а це значить - сконцентрувати увагу студентів на самій мові, на здатності давати імена речам, процесам, на ідеоматиці, лінгвокраїнознавчому аспекті мови, етимології, зрозуміло, якщо ці явища можуть бути пояснені на матеріалі шкільного мінімуму. Із цією метою варто додавати роботі над мовою характер пошукової, дослідницької діяльності. Так, учні з інтересом довідуються і встановлюють:

- лексика найприроднішим чином відображає численні умови матеріального й соціального життя; що в словниковій "картині світу" виявляється зв'язок лексики й умов об'єктивного світу, особливо в нових словах, що з'являються, формуванні та зміні технічних номенклатур і суспільно-політичної термінології (National Policy, European Council, Green-Card);

- лексика не тільки багаторазово відображає "картину світу" і виражає суспільну свідомість, але й сама здатна - у визначених межах - деяким чином вплинути на формування суспільної свідомості.

Студенти самі встановлюють, що бурхливі зміни у світі матеріальних речей, суспільних укладах, політичній та економічній сферах, у духовному житті знаходять відображення в нових словах, інтернаціональній лексиці, запозичених словах або кальках. Це слова, названі лінгвістами "словами-свідками" епохи. До них відносять, наприклад, Robot, Computer, CD-Player.

Велику роль відіграє також розвиток мовного здогаду. Раптове "осяяння" із приводу того або іншого значення слова, вираження і граматичної форми надає учням великого задоволення і мотивує подальший лінгвістичний пошук. Вправи в мовному здогаді можуть бути настільки ж захоплюючими, як і рішення кросворда. Тому варто постійно спонукувати тих, що навчаються, до мовного здогаду, націлюючи їх увагу на "підказки" й опори в самому матеріалі [5].

Важливо також спонукати студентів до нагромадження мовного матеріалу. Для цього рекомендується застосовувати різні мовні ігри, органічно включаючи їх в урок. Важливим видом внутрішньої мотивації є також інструментальна мотивація, тобто мотивація, що впливає з позитивного ставлення студентів до визначених видів роботи. Відомо, що педагогічний ефект може бути досягнутим більшою мірою в результаті власної активності студентів. Тут можна застосувати таку тавтологію: потрібно вчити студентів учитися. У формі нейтрально-пасивного сприйняття його одержати не можна.

Названі види й підвиди мотивації являють собою у відомому змісті "сховані сили, що тонізують навчання". Чи будуть вони "розбуджені", чи перетворяться вони в реальну рушійну силу протягом усього процесу навчання, залежить від учителя. У його функцію, отже, входить виховання мотивів навчання, тобто створення засобами даного предмета основ для виклику відповідних мотивів [3].

Підсумовуючи, варто наголосити на тому, що проектна методика в навчанні іноземної мови також вчить самостійної роботи, саме тут їй приділяється провідна роль. У результаті подібного підходу студенти будуть озброєні методичним інструментарієм для подальшого вдосконалення навичок і вмінь з іноземної мови.

У контексті автономного навчання проектне навчання припускає формування також і вмінь усвідомлювати власні потреби, вибирати адекватні способи й засоби їхньої реалізації, оцінювати результати своєї праці.

, Аналізуючи найважливішу складову проектного навчання - автономність студентів, необхідно зробити такий висновок: у ході проективної діяльності в процесі іншомовного спілкування той, хто навчається, має опанувати цілий набір найважливіших умінь - усвідомлювати свою мету й потреби, відбирати необхідні матеріали, планувати й прогнозувати результати, користуватися різними видами навчальних матеріалів, осмислювати й обговорювати хід і результати, взаємодіяти з викладачем і товаришами, активно мислити і пізнавати дійсність за допомогою ІМ, здобувати необхідні знання та вміння й успішно використовувати їх у практичній діяльності.

Список використаної літератури

1. Бим И. Л. Личностно-ориентированный подход - основная стратегия обновления школы / И. Л. Бим // Иностр. языки в школе. - 2002. - № 2. - С. 11-15.
2. Бим И. Л. Некоторые актуальные проблемы современного обучения иностранным языкам / И. Л. Бим // Иностр. языки в школе. - 2001. - № 4. - С. 5-8.
3. Григорян С. Т. Усиление мотивации учащихся в зависимости от их включенности в самостоятельную деятельность // Проблемы психологии личности и коллектив: Сб. науч. трудов. - М., 1979.
4. Зимняя И. А., Сахарова Т. Е. Проектная методика обучения английскому языку / И. А. Зимняя, Т. Е. Сахарова // Иностр. языки в школе. - 1991. - № 3. - С. 9-15.
5. Зимняя И. А. Психология оптимизации обучения иностранному языку в школе // Иностранные языки в школе. -1986.-№4.-С. 3-7
6. Коряковцева Н. Ф. Автономия учащегося в учебной деятельности по овладению иностранными языками как образовательная цель / Н. Ф. Коряковцева // Иностр. языки в школе. - 2001. - № 1. - С. 9-14.
7. Мартынова Т. М. Использование проектных заданий на уроках английского языка / Т. М. Мартынова // Иностр. языки в школе. - 1999. - № 4. - С. 19-21.
8. Моисеева О. М. Опыт проектного обучения иностранному языку в средней школе (на материале фр. языка): Авто-реф. дис.... канд. пед. наук: 13.00.02 / Моск. пед. гос. ун-т им. В.И.Ленина, 1994.-16 с.
9. Пассов Е. И., Кузовлев В. П., Коростелев В. С. Цель обучения иностранному языку на современном этапе развития общества // Иностранные языки в школе. -1987. - № 6. - С. 29-33.
10. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка/Е. С. Полат //Иностр. языки в школе. -2000. - №2. -С. 3-10.
11. Якобсон П. М. Психологические проблемы мотивации поведения человека. - М.: Просвещение, 1989. -267с
12. Allwright R. L. Language teaching through communication practice // ELT Documents, 1976. - № 3. - P. 2 -14.
13. Fried-Booth Diana L. Project Work / Diana L. Fried-Booth I.-Oxford University Press, 1986. -89 p.
14. Hutchinson Tom. Introduction to Project Work / Tom Hutchinson/-Oxford University Press, 1991. -23 p.
15. Phillips Diane. Projects with Young Learners / Diane Phillips, Sarah Burwood, Helen Dunford /- Oxford University Press, 1999. -180p.